

Etno-kuće šokačkih Hrvata u bačkom Podunavlju: Od očuvanja identiteta do turističke ponude

*dr. Vladimir Stojanović**
*dr. Snežana Besermenji***

Sažetak

Ovaj se rad bavi analizom značaja etno-kuća šokačkih Hrvata u bačkom Podunavlju i to u kontekstu očuvanja identiteta, kao i turističkog razvoja. Početni dio rada obuhvaća neka zapažanja o značaju kuće za baštinu lokalnih Hrvata. Zatim, tu su i kraće analize ugroženosti ovog segmenta lokalne baštine. Istraživanja u formi intervjua, s vlasnicima ili predstavnicima udruženja koji su nadležni za te kuće, provedena su u svih pet etno-kuća i to u: Bačkom Bregu, Monoštoru, Sonti, Baču i Vajskoj. Istraživanje je realizirano u razdoblju od studenog 2019. do siječnja 2020. godine. Osnovne teme intervjua, sukladno temi ovog rada, obuhvatile su kulturu, očuvanje baštine i turizam, koji je plod zajednice šokačkih Hrvata u bačkom Podunavlju.

Ključne riječi: Šokci, Podunavlje, etno-kuće, identitet, baština, turizam

Uvod

Šokci, kao hrvatska etnička skupina, ne žive samo između Drave, Save i Dunava, već nastanjuju u jednom duljem razdoblju i bačke ravnice duž Podunavlja. Činjenica je kako je granica nakon Prvoga svjetskog rata razdvojila šokačka naselja u Podunavlju, ali je najveći broj njih ostao u zajednici Južnih Slavena (Sekulić 1991). Na ovom su prostoru i u prethodnim stoljećima šokački Hrvati stvorili specifičnu kulturu, koja se i danas može doživjeti u njihovim pjesmama, igrama, usmenom kazivanju, ali i pokretnom i nepokretnom materijalnom nasljeđu. Posljednjih desetak godina prisutna je tendencija prezentacije tog nasljeđa kroz osmišljavanje koncepata etno-kuća, inače svojstvenih i drugim narodima na području Bačke, što u uzajamnu svezu dovodi identitet, tradiciju, baštinu i razvoj turizma, s obzirom na to da se značajni dio tog nasljeđa nalazi u turističkoj ponudi onih općina u kojima su takvi

* Odsjek za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet u Novom Sadu

** Odsjek za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet u Novom Sadu

sadržaji zastupljeni. Upravo ove teme – identitet, tradicija i turistička ponuda, predstavljaju centralnu temu u istraživanju ovog rada i to na primjeru šokačkih Hrvata u Podunavlju.

Korištenje pojma identitet u širokoj je upotrebi u društvenim znanostima i podložno promjenama u njegovom značenju (Dubow 2001). Aktualne teme u svezi s identitetom, koji se poziva na prošlost i s kojom je u korespondenciji, ne moraju se isključivo odnositi na to „tko smo mi“ i „odakle dolazimo“, već i na „što bismo mogli postati, kako smo predstavljeni i kako sve to utječe na činjenicu kako bismo mogli predstavljati sebe“ (Hall 1996). Ovo posljednje posebno se provlači kroz menadžment i marketing turizma, za koji se vjeruje kako predstavlja posebnu šansu za još uvijek nepoznate, neotkrivene, i one vrijedne predjele i regije s kuriozitetom prirodne ili kulturne atraktivnosti.

Čuvanjem, proučavanjem, zaštitom i prezentacijom kulturnog nasljeđa čuva se i lokalni identitet te stvaraju uvjeti za dodatni razvoj turizma (Krivošejev 2011), koji, po načelima poštovanja socio-kulturnih kapaciteta, ne bi narušavao način života, kulturu i identitet lokalne zajednice (Stojanović 2011).

Već i sama definicija pojedinih oblika turizma, posebno kulturnog i ruralnog turizma, ističe u prvi plan pitanja identiteta, kulture i nasljeđa, što je sve zajedno bitno za ukupni identitet destinacija, zajednica ili pojedinaca, koji su, najzad, od ključnog značaja i za identitet cijele zajednice. Tako se ističe kako je „kulturni turizam putovanje zasnovano na mozaiku mjesta, tradicija, umjetničkih formi, manifestacija i doživljaja koji portretiraju mjesto i ljude u njemu, reflektirajući njihovu raznolikost i karakter“ (Hadžić, Nedeljković i Pivac 2018). Kriteriji koji tvore definiciju ruralnog turizma u prvi plan, među ostalim, ističu: autentičnost ambijenta, gostoljubivost, povezanost s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom i kulturne elemente poput folklor, nasljeđa, običaja (Demonja i Ružić 2010).

Najzad, u analizama odnosa na relaciji identitet-kultura-turizam, nije dovoljno promatrati identitet šokačkih Hrvata u bačkom Podunavlju isključivo na razini zajednice, jer su oni dio prostranijeg multikulturalnog prostora Bačke, Vojvodine, pa i šire od toga. Model multikulturalnosti predstavlja ideju da se pojedinci i kulturno različite grupe mogu potpuno inkorporirati u društvo, a da ne izgube svoje posebnosti ili mogućnost za punu participaciju u širem društvu (Jelinčić, Gulišija i Bekić 2010).

Istraživano područje i metodologija istraživanja

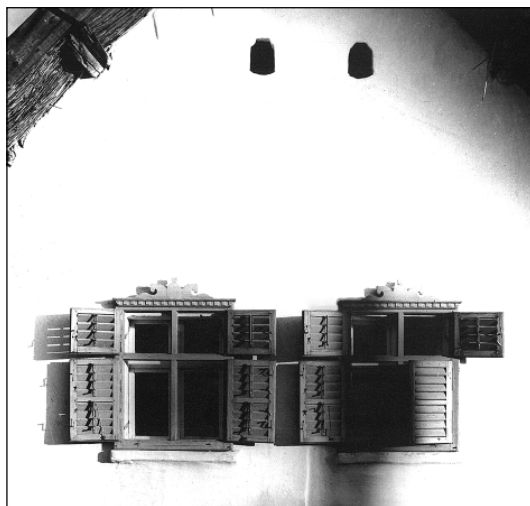
Ovaj rad istražuje etno-kuće šokačkih Hrvata u bačkom Podunavlju kroz ispitivanje stavova nadležnih o njihovoj ulozi u izgradnji identiteta i turizma, kao faktora u očuvanju identiteta. Istraživano područje obuhvaća pet naseljenih mjesta u Bačkoj: Bački Breg, Monoštor, Sontu, Bač i Vajsku. Etno-kuće bačkih Hrvata u nabrojanim naseljima, prema vlasničkim pravima, prilično se razlikuju. Neke su u vlasništvu kulturno-umjetničkih udruženja, poput onih u Bačkom Bregu (Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo „Silvije Strahimir Kranjčević“), Sonti (Kulturno-prosvjetna zajednica Hrvata „Šokadija“) i Vajskoj (Hrvatska kulturna udruga „Antun Sorgg“).

Druge su u privatnom vlasništvu, one u Monoštoru (Jelisaveta Eržika Bešenji) i Baču (Stanka Čoban) te predstavljaju i privatne inicijative. Zajedničko svim istraživanim objektima je to što je svaki od njih rezultat pokušaja očuvanja kulture, tradicije i baštine Hrvata u Bačkoj, kao i inicijativa u razvoju kulturnog i ruralnog turizma.

U razdoblju od studenog 2019. do siječnja 2020. godine provedeno je ispitivanje stavova na temelju intervjua.

Šokačka kuća – nasljeđe, identitet, povijest i ugroženost

„Kuća će nam, kao i vatra i voda, omogućiti da evociramo u daljnjem tijeku našeg izlaganja takve zrake sanjarenja koji osvjetljavaju sintezu nezapamćenog i sjećanja. U tom udaljenom području pamćenje i mašta se ne mogu razdvajati. Oboje doprinose svom recipročnom produbljivanju... Kad nam se u novoj kući vrate uspomene na stare domove, mi odlazimo u zemlju Nepokretnog Djetinjstva, nepokretnog kao što je nepokretan praiskon, i doživljavamo fiksacije sreće... Nešto zatvoreno mora čuvati uspomene, ostavljajući im njihove valere slika“ (Bašlar 2005). Upravo ovim citatima započinje knjiga *Salaši*, znamenitog subotičkog fotografa – Augustina Juriga, u kojoj je autor, zbirkom svojih fotografija iz osamdesetih godina 20. stoljeća (Juriga 1997), sačuvao narodnu arhitekturu Bačke onako kako ona u stvarnosti, u nekim slučajevima, nije sačuvana. Zašto je ovo djelo vrijedno spomena u očuvanju materijalnog kulturnog nasljeđa i razvoju turizma, a u kontekstu tradicionalne šokačke kuće? Kao prvo, ova monografija, među ostalim, na romantizirani način prikazuje narodnu baštinu Bačke, pa i onu koja je u opsegu šokačkih Hrvata. Takvi se prizori često pronalaze u sredstvima turističke propagande, koja posebne i odabrane segmente neke sredine, uključujući i kulturne, predstavlja kao turističku atrakciju



Slika 1. Izgubljena baština: Detalj fasade sa šalukatrama na kući u Monoštoru. Foto: A. Juriga.



Slika 2. Izgubljena baština: Vlasnica ispred tradicionalne kuće pod trščanim krovom u Bačkom Bregu. Foto: A. Juriga.

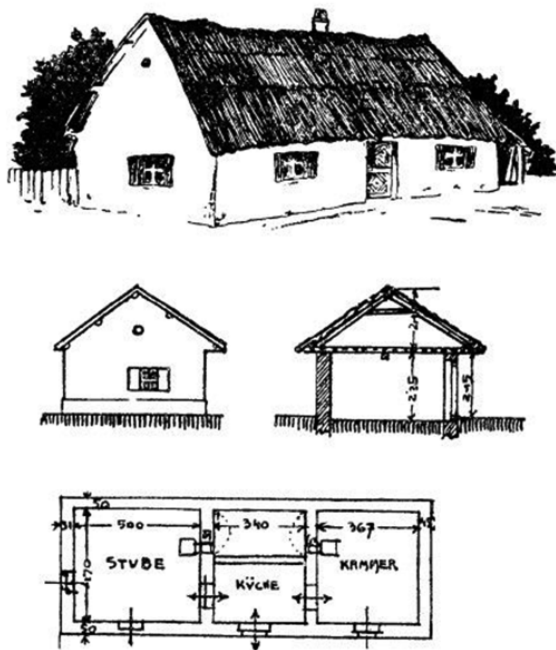
(Stojanović 2011). Kao drugo, danas, više od dvadeset godina nakon njezina objavljivanja, fotomonografija *Salashi* svjedoči o krhkosti nasljeđa i mogućnosti njegova nestanka, jer mnogih od prikazanih objekata više nema, pa ni u mjestima koja su predmet analize ovog rada (npr. Bački Breg i Monoštor).

U raznim je dijelovima svijeta potvrđeno kako turizam može biti u funkciji očuvanja nasljeđa. Slične tendencije su već uočljive i u Vojvodini. Možda je najbolji primjer upravo etno-kuća „Mali Bodrog“ u Monoštoru, koja uvjerljivo svjedoči o lokalnoj baštini, nasljeđu i identitetu, onako kako druge kuće u istoj ulici to više ne mogu, jer su porušene.

Kakva je kronologija šokačke kuće, kako je nastala i kako se razvijala? Odgovori na ova pitanja pronalaze se u jednom širem povijesnom kontekstu, prije svega, u povijesti naseljavanja prostora Bačke i današnje Vojvodine u 18. stoljeću, kada su šokački Hrvati dijelili svoj život i prisutnost na ovom području s brojnim drugima narodima.

Brzina u kojoj se kolonizacija u 18. stoljeću provodila zahtijevala je jednostavan način izgradnje kuća. Odabrana je najjednostavnija arhitektonska forma pravokutne kuće s dvjema ili trima prostorijama. Ovakve su kuće poznate i u drugim dijelovima svijeta (Ćurčić 1993). U prvoj fazi kolonizacije, od 1749. do 1762. godine, doseljenici su o vlastitom trošku gradili male kuće od nabijane zemlje, s trščanim krovovima. U drugoj etapi, od 1763. do 1772. godine, gradila su se dva tipa kuća: velike i male, koje su podizane širom Bačke. To su takozvane jozefinske kuće. Velika kolonistička kuća sastojala se od sobe, kuhinje i komore. Imala je troje vrata i tri prozora. Jedna vrata su vodila iz dvorišta u kuhinju, a preostala dvojica u sobu i komoru. Od

ukupno sedam greda, konstruirani krov bio je dvovodan i redovito je pokrivan trskom. Mala kolonistička kuća je imala samo sobu i kuhinju, dvojna vrata, dva prozora i pet greda. Za gradnju su kolonisti dobivali zajam, koji su dijelom morali vratiti, a dijelom im je otpisan (Lotz 1929).



Slika 3. Kolonistička kuća s polovice 18. stoljeća. Izvor: Lotz, 1929.

Šokci imaju svoje mjesto i ulogu u ovom kolektivnom nasljeđu zasnovanom na podizanju i izgradnji, u što nas uvjerava Ivan Andrašić koji, u svom djelu *Izgradnja kuća nabijača u Sonti u XX. stoljeću* (Andrašić 2010), detaljno opisuje postupak u izgradnji tradicionalnih kuća, a zatim alate i materijale koji se koriste u izgradnji, izradu i dimenzije građevinskih elemenata. Također, ovdje je opisana i svakodnevica života povezana s kućom, kao mjestom stanovanja, i događaji karakteristični za izgradnju tradicionalne kuće nabijače. Najzad, autor je dosljedno izveo rječnik manje poznatih šokačkih riječi koje su u svezi s tradicionalnom kućom, npr. *banak*, *cimerman*, *gank*, *vraca* i slično, predstavljajući je tako kao jednu od centralnih tema u identitetu šokačkih Hrvata. Knjiga dobiva na svom značaju u trenutku kada je broj kuća nabijača u šokačkim selima sve manji, pošto je ovaj fragment baštine sve ugroženiji.

Ugroženost šokačke kuće, kao segmenta kulturne baštine i nepokretnog materijalnog kulturnog nasljeđa, moguće je uvijek pratiti i kroz tendencije razvoja turizma. Na samom početku 21. stoljeća pojavili su se, pred analizama ugroženosti ruralnog kulturnog nasljeđa, prijedlozi koji u turizmu vide šansu za očuvanje osjetljivog i



Slika 4. Jedna od posljednjih preostalih kuća nabijača u Sonti, pod trščanim krovom, do danas je, ipak, ostala sačuvana tek na nekolicini fotografija. Foto: V. Stojanović.

krhkog nasljeđa i to, na primjer, u pojedinim dijelovima Sonte. Oni su imali sve preduvjete za formiranje „etno i ambijentalne cjeline“, s ciljem razvoja kulturnog i ruralnog turizma, usprkos njihovoj djelomičnoj devastiranosti (Tomić i sur. 2002). Osamnaest godina kasnije ti izvorni detalji dodatno su nestali i sada se može govoriti tek o malim fragmentima očuvanog nasljeđa. Da je bilo više sluha za tendencije u očuvanju baštine kroz razvoj turizma, možda bi ona ostala sačuvana na način kako je to u nekim zemljama u okruženju (npr. Mađarskoj ili Hrvatskoj).



Slika 5. Tradicionalna kuća u Sonti, u kraju sela poznatom kao Srce Valpova. Izvor: Tomić i sur. 2002. Foto: V. Stojanović.

Turizam kao put u očuvanju baštine i kulture šokačkih Hrvata

U razdoblju od studenog 2019. do siječnja 2020. godine provedeno je ispitivanje stavova vlasnika ili korisnika šokačkih etno-kuća u već spomenutim selima, na temelju intervjua u strukturiranoj formi. Rezultati istraživanja slijede u narednom dijelu rada.

U analizama manifestacijskog, etno, kulturnog i gastronomskog turizma u Vojvodini često se previđa da su turisti glavni akteri ovog suvremenog procesa, kao i da se bez njih ne može govoriti o turizmu. Lokalni stanovnici, premda izrazito bitni za normalno odvijanje turizma, kao i stanovnici okolnih naselja nisu i ne mogu biti sudionici u turističkom prometu. Zato se prvo pitanje odnosilo na posjetitelje koji dolaze u posjet etno-kućama.

Naša kuća je otvorena 2018. godine, pa je još uvek nezahvalno govoriti o obimu poseta, ali primetimo da interesovanje postoji. To su za sada još uvek pojedinci i manje grupe (5-6 ljudi). Dolaze nam iz Santova u Madarskoj, ali iz Hrvatske, iz raznih mesta od granice sa Srbijom do Dalmacije. Imamo dobru saradnju sa Klisom, pa su i odatle dolazili. [Bački Breg]

Za prethodnih deset i više godina imali smo najrazličitije segmente pojedinačnih posetilaca i grupa. Tu su bile dačke ekurzije, penzioneri, udruženja žena iz raznih krajeva. Ako govorimo o posetama iz inostranstva, onda dominiraju posetioци iz Slovenije, koji nas redovno i svake godine posećuju, kao i iz Hrvatske, sve od granice sa Srbijom pa do obale Jadranskog mora. [Monoštor]

Pošto su čuli za etno-kuću, dolaze sa raznih strana, pretežno iz Apatina i okoline, a iz inostranstva najčešće iz Hrvatske. Posećenost je najveća u vreme grupnih poseta i održavanja manifestacija. [Sonta]



*Slika 6. Tradicionalna arhitektura etno-kuće u Monoštoru.
Foto: V. Stojanović.*

Tip turista i poreklo prema matičnoj zemlji su se menjali s godinama. Prvih 4-5 godina imali smo mnogo stranih turista. Zatim, dolazili su nam penzioneri i daci iz svih krajeva Vojvodine, pa studenti iz Beograda u okviru svoje letnje škole arhitekture. Međutim, u poslednje dve godine došlo je do stagnacije, kao da je interesovanje utihnulo i to nam je teško objasniti, zašto je to tako. [Bač]

Još uvek je nezahvalno govoriti o tome, jer smo kuću tek nedavno otvorili. Nadamo se da ćemo imati posete iz raznih krajeva, jer nameravamo da se bavimo turizmom. [Vajska]

Planovi, strategije i vizije razvoja predstavljaju jamstvo za stvaranje uspješne turističke ponude, koja će biti konkurentna i sukladna aktualnim trendovima. Planiranje je osnova za razvoj turizma po kriterijima održivog razvoja. Naredno pitanje se odnosilo na buduće planove u osmišljavanju turističke ponude.

Planiramo da proširimo prostorno i sadržajno etno-kuću na prostor i plac u neposrednoj blizini. Tu bi bio prostor za održavanje eko i etno radionica. [Bački Breg]

Mi smo postigli ono na šta smo dugo čekali, a to je izgradnja sale, iza etno-kuće, u kojoj možemo da održavamo brojne događaje, počev od onih kulturnih do čega nam je stalo, pa tako do onih komercijalnih (proslave). To nam olakšava značajno, jer smo, u organizovanju takvih događaja, ranije zavisili od vremenskih uslova. To se sada promenilo. Takođe, uvek u planu svojih aktivnosti imamo popravku trščanog krova na samoj etno-kući, što je važno za očuvanje njenog izvornog izgleda. [Monoštor]

Koncept i organizacija kuće su postavljeni nakon otvaranja, a to je bilo pre deset godina. Pridnja soba je zamišljena kao muzejska postavka, dok su zadnje sobe zamišljene kao mesto događaja, održavanja manifestacija i izložbi. Ostalo je da uredimo nadstrešnicu u dvorištu. [Sonta]

Skoro deset godina radimo na prezentaciji Didine kuće, tu su potrebna i velika ulaganja i bez obzira na naše godine spremni smo da nastavimo. Želimo da se preselimo u Novi Sad, gde nam žive deca, ali bismo leti, u sezoni poseta, boravili ovde. [Bač]

Kuća je opremljena u starovirskom stilu i time želimo da privučemo pažnju budućih posetilaca. Imamo nameru da se aktivno bavimo turizmom, u ponudi koja se zasniva na kulinarstvu i doživljaju sela. Namera je da u zadnjem delu dvorišta, u tu svrhu, podignemo bungalove. [Vajska]

Jedan od vitalnih elemenata održivog turizma je uključivanje lokalnog stanovništva, odnosno, lokalnih zajednica. Turizmu je potrebno udruživanje s društvenim i ekonomskim životom zajednice. Taj bi se proces trebao događati direktno, kroz podjelu zarađenih prihoda, uposlenost i što je najvažnije, kroz kontrolu u razvoju turizma. Također i prije svega, neophodno je da lokalno stanovništvo prepoznaje tradiciju kao element kulturne i turističke ponude. Zato se naredni segment istraživanja odnosi na zainteresiranost lokalnog stanovništva za postavku etno-kuće, kao i zainteresiranost za doniranje vrijednih predmeta.

Lokalni stanovnici Berega su sve više spremni da ostavljaju svoje vredne etnografske predmete etno-kući. Što vreme prolazi, ta tendencija je sve više i više izražena. Veoma često su spremni da ostavljaju i svoje stare fotografije, na osnovu čega možemo sastaviti značajnu kolekciju i dokaz o istoriji našeg mesta. [Bački Breg]

Stanovništvo je svesno osnovne funkcije etno-kuće i često nam pojedinci doniraju predmete, najčešće prilikom uređenja svojih kuća i u nameri da ne bace ono što im ne treba, a u čemu prepoznaju neku etnografsku vrednost. [Sonta]

Etnografski predmeti koje imamo pretežno su iz zaostavština moje i porodice moga supruga. Ispočetka su mnogi Monoštorci donosili svoje predmete, da tako kažemo, na čuvanje. Za nas je to priznanje njihovog poverenja, koje imaju u ovom našem zadatku. [Monoštor]

U početku smo dobijali donacije u vidu najraznovrsnijih predmeta, kasnije malo slabije. Mada, više nemamo ni mesta gde bismo nešto izložili. [Bač]

Ljudi još uvek nisu svesni o značaju i očuvanju baštine. Ipak, povremeno dobijemo neke predmete od ljudi s kojima smo bliski, i koji žele da se nešto sačuva trajno. [Vajska]

Marketing u turizmu lako prepoznaje važnost posebnih mjesta i predmeta, koji predstavljaju glavnu polugu atraktivnosti turističke ponude. Koje su to najveće dragocenosti zbirki šokačkih etno-kuća u bačkom Podunavlju i mogu li one biti motiv pokretanja turista ka destinacijama i centrima u kojima se nalaze?

Smatramo da je svaki predmet dragocen, ali ono što se izdvaja je narodna nošnja. Imamo delove nošnje s kraja 18. i početka 19. veka. Na primer, imamo jedan pregač na kome se mogu videti prirodni motivi iz okruženja Berega i istovremeno fotografiju na kojoj nekadašnja vlasnica nosi taj pregač, pre oko 100 godina. [Bački Breg]

Teško je izdvojiti neki predmet, smatramo da nam je sve podjednako važno. Nismo se nešto ozbiljnije ni bavili procenom vrednosti. Ipak, ako je potrebno navesti, možda je to klupa okretuša, iz 1867. godine. [Monoštor]

Slika 7. Detalji narodne nošnje (pojas) u etno-kući u Bačkom Bregu.

Foto: V. Stojanović.





*Slika 8. Stari sanduk i jedan od najvrjednijih eksponata u etno-kući u Sonti.
Foto: V. Stojanović.*

Sanduk koji je, sada već u lošem stanju i koji zahteva restauraciju, a za koji neki lokalni etnolozi veruju da je možda iz 18. veka, čak i da je donet iz prapostojbine Šokaca. Taj vredni predmet je ručno oslikan. [Sonta]

Ne izdvajamo nijedan predmet, ali zato smatramo da je način na koji je opremljena pridnja soba nešto najvrednije kod nas, jer se takav način opremanja izgubio sa savremenim načinom života. Kod nas se to još uvek može videti i doživeti. [Bač]

Posebno bismo mogli izdvojiti klupu okretušu, jedan zanimljiv predmet. [Vajska]

Događaji i manifestacije predstavljaju jedan od najvažnijih pokretača turističkih kretanja. Svojom kvalitetom i sadržajem ovakva događanja mogu značajno unaprijediti turističku ponudu i povećati turistički promet. Manifestacije također mogu biti važan čimbenik integracije zajednice i očuvanja običaja, kao i tradicionalne kulture življenja. Jesu li prisutni stalni događaji, kao i ima li onih sporadičnih, a koji se događaju u organizaciji etno-kuće ili udruženja koje je nadležno za tu etno-kuću?

Bez obzira na to što još uvek nemamo dugu tradiciju, bilo je više takvih događaja. Održavamo ih pod krovom naše etno-kuće, odnosno, u njenom gangu. Tako smo 2019. tu imali naučno izlaganje Vladimira Nimčevića: „Bereg – 700 godina kontinuiteta (1319-2019)“. A bilo je i održanih promocija knjiga. [Bački Breg]

Turizam i tradicija u Bačkom Monoštoru su velikim delom u vezi sa zaštitom prirode u Specijalnom rezervatu prirode „Gornje Podunavlje“. Mi smo pratili taj trend, pa je tako manifestacija Bodrog fest i rođendan naše etno-kuće. Obeležavamo i Dan Dunava, a tu su i druge manifestacije poput Rakijade i Sajma torti i kolača. Najzad, proglašavanje Rezervata biosfere u Somboru 2017. go-

dine, proslavljeno je u našoj kući, tada smo ugostili republičkog ministra i pokrajinskog sekretara u čijoj su nadležnosti i zaštita životne sredine. [Monoštor]

Bilo je više događaja koje možemo izdvojiti kao važne i koji ističu funkciju etno-kuće. Na primer, studenti etnologije iz Zagreba su u sklopu terenskih vežbi boravili u etno-kući, baveći se raznim temama, između ostalog i lokalnim šokačkim dijalektom. Dalje, redovno održavamo likovne kolonije, i to početkom septembra na Staklari, u jednom posebnom ambijentu rezervata „Gornje Podunavlje“. Samo u 2019. godini, baš u prostorijama etno-kuće, imali smo promociju dve knjige, od kojih je jedna i naše lokalne spisateljice Ruže Silađev. Najzad, naše društvo organizuje i Uskršnji i Božićni koncert. [Sonta]

Imali smo u proteklom periodu niz događaja i dešavanja, a posebno možemo da izdvojimo manifestaciju „Mirisi iz bakinog kuvara“, u kojoj sve nacionalne zajednice opštine Bač imaju priliku da pokažu svoje kulinarske specijalitete. Zatim, tu su i manifestacije „Pečenje kruva u krušnoj peći“, „Žensko tradicijsko češljanje“, kao i seminar o tradicijskim instrumentima i tradicionalnom pivanju. [Bač]

Da, Zavetno-zavičajni dan, kao poziv Šokcima Vajske da se okupe. [Vajska]

Promocija je važan element marketinga u turizmu. Kao vid komuniciranja između pružatelja usluga i turista, promocija može biti zastupljena i u novinskim, radio ili televizijskim reportažama. Sve one već jesu ili mogu postati važne za dostavljanje informacija o kulturi bačkih Šokaca. Zato je iduće pitanje posvećeno zastupljenosti tema koje su u svezi s etno-kućama u medijima, na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini.

Da, u kratkom periodu više medija je pratilo naše aktivnosti, a pre svega događaj otvaranja etno-kuće. Bilo je u prethodnih godinu dana medija od lokalnog, na primer Televizija Sombor, do regionalnog nivoa, poput Radio-televizije Vojvodine. Najzad, reportažu o etno-kući je snimila i Hrvatska radio-televizija. [Bački Breg]

Često naš rad prate mediji i teško je sve i nabrojati koji su izveštavali o nama i aktivnostima koje preduzimamo. Samo neki od njih su: Top Srbija, Hrvatska riječ, Somborske novine i Poljoprivrednik. Dalje, tu su i Radio-televizija Vojvodine, sa emisijom Petkazanje, koja nas je baš afirmisala, a zatim i Radio-televizija Srbije sa emisijom Gastronomad. Najzad, tu su i brojne druge emisije na brojnim drugim televizijama. [Monoštor]

Mediji prate naše aktivnosti. Gotovo da jednom godišnje imamo zapaženu emisiju na Radio-televiziji Vojvodine. Naše aktivnosti prati i Hrvatska radio-televizija, ali i lokalne televizijske stanice iz Hrvatske, poput one iz Vinkovaca. Najzad, tu je i Hrvatska riječ, koja redovno prati naše aktivnosti. [Sonta]

Dosta se medijske pažnje posvetilo u prethodnim godinama etno-kući i aktivnostima koje se u njoj odvijaju. Na primer, Radio-televizija Vojvodine je tri dana kod nas snimala svoju emisiju o baštini i kulturi koju promovišemo.

Radio Bačka za lokalno stanovništvo izveštava o našim događajima, a i glasila zajednice vojvodanskih Hrvata, pre svega Hrvatska riječ, često piše o aktivnostima koje sprovodimo. [Bač]

Da, Radio-televizija Vojvodine i Radio-televizija Srbije su izveštavali o našim aktivnostima, a tu su i lokalne novine Hrvata, poput Hrvatske riječi i Hrvatskih nezavisnih novina. [Vajska]

Posljednje pitanje istraživanja posvećeno je stavu nadležnih u etno-kućama bačkih Šokaca o njihovoj zastupljenosti u turističkoj ponudi ruralnog i kulturnog turizma Vojvodine.

Šokci sa svojom kulturom i običajima, nisu ni izbliza dovoljno zastupljeni u turističkoj ponudi Vojvodine. Ipak, za to ne treba uvek krivite druge, jer je potrebno puno bolje se na tom zadatku organizovati i u okvirima zajednice. [Bački Breg]

Uvek može više i bolje. Neophodno je ponuditi nešto novo, nešto što ljudi tek treba da otkriju, a mi planiramo i ubuduće da radimo na tome. [Monoštor]

Mi imamo dovoljno dobru saradnju sa Turističkom organizacijom Apatina. Ipak, koliko ćemo biti zastupljeni zavisi i od nas samih, koliko programa imamo i koliko dešavanja, a to uvek može biti i bolje. [Sonta]

Mi, pre svega, možemo da govorimo o saradnji sa Turističkom organizacijom Opštine Bač, a smatramo da je ona dobra. [Bač]

Malo su zastupljeni. Mi ćemo se potruditi da uradimo više na tom putu, zato su nam potrebna nova ulaganja, pre svega u bungalove. U tome imamo podršku i Turističke zajednice iz Vinkovaca. [Vajska]

Zaključak

Usporedba šokačkih etno-kuća u bačkom Podunavlju predstavlja nezahvalan zadatak, jer neke od njih posluju dulje od deset godina (npr. u Monoštoru), dok su druge prisutne godinu do dvije (etno kuće u Bačkom Bregu i Vajskoj). Etno-kuće šokačkih Hrvata u bačkom Podunavlju još uvijek predstavljaju početni korak u razvoju turizma, koji se temelji na prezentaciji tradicije i kulture ove zajednice. Neke od njih su u tome načinile značajan i veći korak za razliku od drugih (npr. etno-kuća „Mali Bodrog“ u Monoštoru), dijelom zbog tradicije poslovanja, a dijelom i zbog organizacije poslovanja. U tome je primjetno i da one etno-kuće koje imaju veći broj posjeta iz različitih krajeva, više događanja i sadržaja, imaju i veću pozornost medija. Na putu turističkog razvoja, etno-kućama šokačkih Hrvata i dalje treba snažna podrška sastavljena od struke, predstavnika lokalnih i regionalnih turističkih organizacija, kao i lokalnih samouprava.

S druge strane i više je nego uočljiv potencijal institucije etno-kuća u očuvanju baštine, kulture i identiteta šokačkih Hrvata. One već sada jesu lokalni centri u kojima se prezentira materijalno i nematerijalno nasljeđe ove zajednice i to posjetiteljima iz samih sela, neposredne okolice ili udaljenijih krajeva. Uočljivo je i to da

mnoge od njih u svojim zbirkaama čuvaju vrijedne eksponate iz povijesti sela, koji bi vjerojatno u nekoj drugoj situaciji bili zatureni, zaboravljeni i bez šanse da pronađu svoj put do lokalnih muzeja. Vlasnici etno-kuća, bez obzira na to jesu li privatne osobe ili kulturno-umjetnička udruženja, naročito su spremni preuzeti odgovornost u očuvanju nematerijalne baštine, kroz organizaciju manifestacija i drugih događaja. Gotovo svaki od njih predstavlja i mali poziv na očuvanje lokalne šokačke kulture u bačkom Podunavlju.

Literatura

- Andrašić, Ivan. 2010. *Izgradnja kuća nabijača u Sonti u XX. stoljeću*. Subotica: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.
- Bašlar, Gaston. 2005. *Poetika prostora*. Čačak-Beograd: Gradac.
- Ćurčić, Slobodan. 1992. *Geografija naselja*. Novi Sad: Institut za geografiju, Prirodno-matematički fakultet.
- Ćurčić, Slobodan. 1993. Seoske kuće u Vojvodini – Uslovi nastanka i evolucija. U: Lazić, V. (ur.). *Paorske kuće*. Novi Sad: PČESA. 138-143.
- Demonja, Damir i Ružić, Pavlo. 2010. *Ruralni turizam u Hrvatskoj – s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*. Zagreb: Meridijani.
- Dubow, Jessica. 2019. Identity. U: Derek Gregory, Ron Johnston, Geraldine Pratt, Michael Watts i Sarah Whatmore (ur.). *The Dictionary of Human Geography*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. 364-366.
- Grubiša, Iva. 2014. Turistička priča Bačkog Monoštora – Razvoj i problemi monoštorskog ruralnog turizma. *Godišnjak za znanstvena istraživanja*: 247-263.
- Hadžić, Olga, Nedeljković, Milena i Pivac Tatjana. 2018. *Menadžment održivog razvoja kulturnog turizma – stejkholderski pristup*. Novi Sad: Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.
- Hall, Stuart. 1996. Who needs „Identity“? U: Hall, S. and du Gay, P. (ur.) *Questions of cultural identity*. London: Sage. 1-17.
- Jelinčić, Daniela-Angelina, Gulišija, Deana i Bekić, Janko. 2010. *Kultura, turizam, interkulturalizam*. Zagreb: Institut za međunarodne odnose, Meandarmedia.
- Juriga, Augustin. 1997. *Salaši*. Subotica: Boško Krstić.
- Košić, Kristina. 2012. *Ruralni turizam Vojvodine*. Novi Sad: Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo. Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.
- Krivošejev, Vladimir. 2014. *Upravljanje baštinom i održivi turizam*. Valjevo-Beograd: Narodni Muzej Valjevo, Artis centar Beograd.
- Lotz, Friedrich. 1929. *Aus die Vergangenheit der Gemeinde Odžaci*. Novi Vrbas.
- Sekulić, Ante. 1991. *Bački Hrvati – narodni život i običaji*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Stojanović, Vladimir. 2011. *Turizam i održivi razvoj*. Novi Sad: Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.

Tomić, Pavle i sur. 2002. *Kulturna dobra u turističkoj ponudi Vojvodine*. Novi Sad: Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.

Rad je urađen u okviru projekta „Kulturni turizam u funkciji očuvanja nacionalnog identiteta vojvođanskih Hrvata“, koji financira Pokrajinsko tajništvo za visoko obrazovanje i znanstveno istraživačku djelatnost.

Summary

Ethno-houses of Šokci Croats in the Bačka Danube region: From preserving identity to the tourist offer

This paper examines the significance of ethno-houses of Šokci Croats in the Bačka Danube region in the preserving identity, as well as tourist development context. The initial part of the paper includes some observations on the importance of the house for the heritage of local Croats. Next, there are brief analyses of the endangerment of this segment of local heritage. Research in the form of interviews with the owners or representatives of associations responsible for these houses was conducted in all five ethno-houses in Bački Breg, Monoštor, Sonta, Bač and Vajska. The research was conducted in the period from November 2019 to January 2020. The main topics of the interview, in accordance with the topic of this paper, included culture, heritage preservation and tourism, which is the fruit of the community of Šokci Croats in the Bačka Danube region.

Keywords: Šokci, Danube region, ethno-houses, identity, heritage, tourism